

ЭПІГРАФЫ Ё ПАЭТЫЧНЫХ ТВОРАХ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА ЯК ПРАЯВА ІНТЭРТЭКСТУАЛЬНАСЦІ

Кукуць Т.Ю.,

*студэнтка 4-га курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Арцямёнак Г.А., канд. філал. навук, дацэнт*

Адной з адметных асаблівасцей мовы беларускай мастацкай літаратуры з’яўляецца частае выкарыстанне міжтэкставых сувязей як сродак звароту да каштоўнасцяў сусветнай культуры і літаратуры. У сучаснай лінгвістыцы інтэртэкстуальнасць разглядаецца ў якасці адной з тэкставых катэгорый, што служыць сродкам адлюстравання працэсаў культурнага, гістарычнага, сямейнага і міжасобаснага ўзаемадзеяння.

Мэта артыкула – выявіць эпіграфы і іх паходжанне ў паэтычных творах Максіма Багдановіча. Актуальнасць даследавання абумоўлена тым, што раскрыццё інтэртэкстуальных сувязей значна паглыбляе ўяўленне пра тэматычны абсяг, праблематыку і мастацкую спецыфіку твора, паказвае на перадумовы і крыніцы яго стварэння.

Матэрыял і метады. Аб’ектам даследавання сталі тэксты паэтычных твораў Максіма Багдановіча. Пры зборы матэрыялу была выкарыстана метадыка суцэльнай выбаркі. Пры аналізе моўных фактаў прымяняўся апісальны метады прыёмамі назірання, абагульнення, інтэрпрэтацыі і класіфікацыі даследаваных адзінак.

Вынікі і іх абмеркаванне. Найбольш яркім праяўленнем інтэртэкстуальнасці ў паэзіі Максіма Багдановіча з’яўляюцца эпіграфы. Эпіграф уяўляе сабой цытату з аўтарытэтнай крыніцы і падказвае чытачу шлях да ўспрымання і разумення тэксту. Праз гэты від інтэртэксту аўтар імкнецца больш даступна раскрыць тэму твора, падкрэслівае яго асноўную ідэю ці праблему, вылучае важныя абставіны сюжэтнага дзеяння. Часцей за ўсё эпіграфам з’яўляецца дакладна ці прыблізна працытаванае чужое выслоўе, аднак ім можа служыць і ўласнае аўтарскае выказванне. Эпіграфы адрозніваюцца выразнай афарыстычнасцю, лаканізмам.

Эпіграфам да верша “Прывет табе, жыццё на волі!” Максім Багдановіч узяў радкі з верша “Мы с тобой не просим чуда” знакамітага рускага паэта Афанасія Фета: “Оглянись – и мир вседневный // Многоцветен и чудесен”. Тэма верша – захапленне характэрным прыроды, уладжэнне свабоды жыцця, пададзенае ў зрокавай, маляўнічай форме, што нагадвае матывы фетаўскай паэзіі. М. Багдановіч дасканала раскрыў змест эпіграфа: праз вобразна-выяўленчыя сродкі перададзены пейзаж, адчуваецца захапленне паэта прыгажосцю, якую аўтар бачыць навокал. Паэт адзначае розныя дробязі, з якімі мы сустракаемся амаль што кожны дзень, але звычайна не звяртаем на іх увагі:

Над галавой – дубоў павець,
Віднеюць неба, горы, поле
Праз лісцяў сець.
Лахмоцці ценяў на палянах,
Схаваўшы золата, ляжаць;
Яго слаі з-пад дзір парваных
Аж зіхацяць [1, с. 60].

“Цветы последние милей // Роскошных первенцев полей” – такі эпіграф Максім Багдановіч абраў да свайго верша “Плакала лета, зямлю пакідаючы”. Гэтыя словы, узятыя з верша Аляксандра Пушкіна, падкрэсліваюць той факт, што пушкінскі матыв мог стаць эмацыянальным штуршком, з якога вырастала паэтычная задума.

Можна сказаць, што гэты эпіграф з’яўляецца тэмай верша. Аўтар апісвае восеньскую пару, калі зямля развітваецца з летнімі фарбамі, але ім на змену прыходзяць не менш прыгожыя восеньскія.

Але прыгожаю восенню яснаю
Там, дзе упалі яны, вырасталі
Кветкі асеннія, кветкі, ўспаённыя
Тугаю, горам, слязінкамі лета.
Кветкі асеннія, родныя, бледныя!
Выраслі вы, каб ураз жа і згінуць [1, с. 67].

Да верша “Разрытая магіла” эпіграфам сталі радкі польскага паэта Францішка Жыглінскага “Polatuj nad groby, / Piosenka żałoby” (“Ляці над трунамі, / Песня жалбы”).

Ўспомніць сэрца, што любіла,
Ўспомніць моладасць і сілу,
Ўсё, што знікла і уплыла,
Ўсё успомніць, як у сне.

Бачу: сэрца не забыла,
Што жыццё ў ім загубіла... [1, с. 69].

У пачатку верша “Маёвая песня” (“Па-над белым пухам вішняў...”) змешчаны эпіграф з твора “Паэтычнае майстэрства” французскага паэта-сімваліста Поля Верлена “De la musique avant toute chose” (“Музыка перш за ўсё”). Гэты эпіграф вельмі пасуе да зместу і гучання верша. У кожнай страфе прысутнічае вобраз, які можна не толькі ўбачыць, але і пачуць.

Ці не вецер гэта звонкі
Ў тонкіх зёлках шапаціць?

Або мо сухі, высокі
Ля ракі чарот шуміць? [1, с. 75].

Тым самым пісьменнік падтрымлівае погляды Поля Верлена на паэзію і паказвае цесную сувязь гукавой сістэмы верша і яго зместу.

Эпіграф да “Раманса” (“Зорка Венера ўзышла над зямлёю...”) абраны невыпадкова: “Quand luira cette étoile, un jour, / La plus belle et la plus lointaine, / Dites-lui qu'elle eut mon amour, / O derniers de la race humaine” (“Калі аднойчы засвеціцца гэтая зорка, / Найпрыгажэйшая і найдалейшая / Скажыце ёй, што я кахаў яе, / О, апошнія з роду людскога”).

Гэтыя радкі першага лаўрэата Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры Сюлі-Прудома сталі штуршком да стварэння верша, дзе адлюстраваны ўнутраны свет чалавека, яго інтымныя перажыванні. Акрамя тэматычнай сувязі, у вершы выразна заўважаецца пераклічка матываў. Зорка Сюлі-Прудома ў вершы Максіма Багдановіча набывае канкрэтную назву – Венера, яна самая яркая і прыгожая зорка небасхілу, названая ў гонар багіні прыгажосці і кахання:

Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла... [1, с. 77].

У пачатку верша “Летапісец” змешчаны эпіграф “Усё прайшло, мінула, / Як і не было, / У капцах паснула, / Зеллем зарасло”, узяты з верша Янкі Купалы “З мінуўшых дзён”. Багдановіч цытуе недакладна. У Купалы:

Перайшло, мінула,
Што калісь жыло,
Ў курганох заснула,
Зеллем зарасло [1, с. 584].

У вершы “Жывеш не вечна, чалавек...” аўтар выступае за актыўнае, поўнае духоўных інтарэсаў жыццё, як бы палемізуючы з аўтарам паэтычных радкоў, што паслужылі эпіграфам да верша, французскім пісьменнікам Вікторам Гюго: “...passe sans laisser même / Son ombre sur le mur” (“...праходзіць, не пакідаючы нават свайго ценю на сцяне”).

“Санет” (“На цёмнай гладзі сонных луж балота...”) пачынаецца з эпіграфа “Ne ris point du sonnet, / o critique moqueur” (“Не смейся з санета, о здзеклівы крытык”). Гэта словы французскага паэта і крытыка Сент-Бёва, яны гавораць пра тое, што перш чым крытыкаваць напісаны санет, трэба паказаць, чаго ты сам варты. “Красавец юны, Триолет” – гэта словы рускага паэта Кастанціна Фофанова, узятыя ў якасці эпіграфа да верша “Трыялет” (“Як птушка ў гібкіх трасінках...”). Эпіграф падкрэслівае той факт, што Максім Багдановіч першы ў беларускай літаратуры звярнуўся да такой паэтычнай формы, як трыялет.

Заклучэнне. У творах Максіма Багдановіча ўзаемасувязь з іншымі тэкстамі праяўляецца ў максімальна канцэнтраваным выглядзе. Найбольш яскравым паказчыкам міжтэкставага дыялогу з’яўляецца эпіграф, які, як правіла, уяўляе сабой цытату з якой-небудзь аўтарытэтай крыніцы і ўказвае чытачу шлях інтэрпрэтацыі тэксту.

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў: у 3 т. Т. 1. Вершы, паэмы пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды / М. Багдановіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 752 с.